

MAİ VE SİYAH VE GENÇ WERTHER'İN ACILARI ROMANLARI ÜZERİNE KARŞILAŞTIRMALI BİR İNCELEME

Hacer GÜLŞEN*

ÖZET

Roman türü, okur tarafından en beğenilen türlerden biri olmuştur. Bazı romanlar toplum üzerinde derin tesirler bırakır. Bu romanlar bir neslin romanı olarak da adlandırılabilir. Öyle ki, roman kahramanları, hayatın içinden kahramanlar olarak okura tesir eder. Bu makalede iki nesil romanı ele alınmıştır. Romanlardan ilki Alman edebiyatının büyük ustası Goethe tarafından 1774 yılında oluşturulan “Genç Werther’in Acıları” romanıdır. Diğeri ise Türk edebiyatının usta yazarı, Halit Ziya tarafından 1897 yılında yazılan “Mai ve Siyah” romanıdır. Hayat ve eser arasındaki ilişkileri keşfetmek amacıyla taşıyan bu metoda göre görülmektedir ki, her iki romanın kahramanı da biraz yazarlarıdır. Goethe, Genç Werther’dir; Ahmet Cemil ise, Halit Ziya. Hatta etraflarında bulunan kişiler de örneğin Mai ve Siyah’ta Raci, Muallim Naci’ye şaşılacak derecede benzer. Her iki kahraman da dönemlerini çok iyi yansıtmıştır. Sadece fikirleriyle değil, kılık kıyafet ve hareketleriyle hatta aşklarıyla da etkilidirler. Ahmet Cemil, emellerine kavuşamayınca büyük bir hayal kırıklığına uğrar. Mavi bir gecede kurduğu hayaller, siyah bir gecede sona erer. Hayal - hakikat tezdı renklerle de ifade edilir. Genç Werther’de de renkler dikkat çeker. Mai ve Siyah romanı bu noktada bir hayal kırıklığıyla, Genç Werther romanı ise intiharla sona erer. İncelemede karşılaştırmalı edebiyat metodu olan ve edebiyat eserlerini karşılaştırmayı bir sanat edinen Pozitivist metot kullanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Roman, Mai ve Siyah, Genç Werther’in Acıları

A COMPARATIVE STUDY ON THE NOVELS “BLUE AND BLACK” AND “THE SORROWS OF YOUNG WERTHER”

ABSTRACT

Fiction has always been one of the most favourite types for readers. Some novels leave deep influences on society. Such novels can also be called a novel of a generation. Such that, novel heroes influence the reader as heroes from real life. In this article, we will address two generation novels. The first one is the “Sorrows of Young Werther”, written by Goethe, the great author of the German literature in 1774. The other one is the “Blue and Black” written by Halit Ziya, the great author of Turkish literature, in 1897. According to this method the purpose of which is to discover the relations between life and the work, it is seen that the heroes of both novels are a little bit their authors in

* Yrd. Doç. Dr., İstanbul Kültür Ü. Türk Dili ve Ed. Böl. El-mek: h.gulsen@iku.edu.tr

person. Goethe is Young Werther and Ahmet Cemil is Halit Ziya. And the people around them such as Raci in Blue and Black resembled to Muallim Naci profoundly. Both characters reflected their own period very well. They have influence not only with their ideas but also their way of dressing and actions as well as even their loves. Ahmet Cemil got disappointed when he could not attain his goals. His dreams at a blue night ended at a black night. The contrast between dream and reality was also expressed with colours. In Young Werther, colors are remarkable as well. "Blue and Black" ends with a disappointment with this regard. Whereas Young Werther ends with suicide. The method used in the analysis is the Positivism method, one of the comparative literature methods which makes an art of comparing literary works.

Key Words: Novels, Blue and Black, the Sorrows of Young Werther

"Sana baktıkça teselli bulurum, aldanırım!

Mai bir göz elem-i kalbime ağlar sanırım"

Tevfik Fikret

Giriş

Edebiyat nedir ve yaşamı nasıl etkilemektedir? Romanlar mı yoksa hayat mı daha gerçek? Edebiyat hayatın ta kendisi olduğuna göre belki de bu soruyu sormak çok da doğru değil. Özellikle roman türündeki eserlerin tercih edilip okunduğu yıllarda yani daha sinema, bilgisayar, cep telefonu vb. gibi gelişmeler ortada yokken okur, kendi kahramanını roman kahramanlarından seçer, o ne düşünürse onu düşünür, nasıl âşık olursa öyle âşık olur, o ne yaparsa onu yapar, ne giyerse onu giyer kısacası yaşamını ona göre şekillendirirdi. Belki bu durum kaçınılmaz bir durumdu. Ancak her romanın okuru bu denli etkileyemeyeceği de bir gerçektir. Bu makalenin konusu olan romanlar toplumu etkilemiş, hatta bir neslin romanı diyebileceğimiz Halit Ziya'nın "Mai ve Siyah" romanı ile Goethe'nin "Genç Werther'in Acıları" romanlarıdır. İncelemede izlenecek metot ise bir Karşılaştırmalı edebiyat metodu olan Pozitivist İnceleme metodudur. Bilindiği gibi Karşılaştırmalı edebiyat: "antoloji, akrabalık ve etkileşim bağlarının araştırılması suretiyle, edebiyatı diğer ifade ve bilgi alanlarına ya da zaman ve mekân içinde birbirine uzak veya yakın durumdaki olaylarla edebî metinleri birbirine yaklaştırmayı amaçlayan yönetsel bir sanattır. Yeter ki bu edebî metinler, birçok dile ya da kültüre ait olsunlar; onları daha iyi tanımlayıp anlamak ve onlardan zevk alabilmek için aynı geleneğe ait olsunlar."¹ Gürsel Aytaç'ın ifade ettiği gibi edebiyat incelemesi ise edebiyat biliminin bir alanıdır. Durum böyle olunca "inceleme", bilimsel olmak için iki önemli koşul gerektiriyor: Kanıt ve yöntem. Yöntem ne olursa olsun, izleyicinin belgelere dayanarak sonuçlara ulaşması gereklidir. Belgeler ise her şeyden önce incelenen eserin içindedir. Gürsel Aytaç ikincil kaynaklardan da bahseder. İşte bu ikincil kaynakların türü, edebiyat incelemesinin metodunu vermektedir. Bu makale, Gürsel Aytaç'ın "Pozitivist İnceleme" başlığı altında verdiği metottan hareketle ele alınacaktır. Bilindiği gibi bu metot: "edebî eserin, öncelikle yazarının hayat

¹ M.Andre Rousseau – Claude Pichois, Karşılaştırmalı Edebiyat, (Çev., Mehmet Yazgan), MEB Yay., İstanbul 1994, s.182

hikâyesine bağlı, hayat hikâyesinin ürünü olduğuna inanıp hayat – eser ilişkilerini keşfetmek amacını”² taşımaktadır.

Mâi ve Siyah Romanı ve Genç Werther'in Acıları Romanları Üzerine Karşılaştırmalı Bir İnceleme

“Genç Werther'in Acıları” adlı eserin yazarı Johann Wolfgang von Goethe, Alman edebiyatının dünyaca tanınmış sanatkârlarından biridir. 28 Ağustos 1749, Frankfurt'ta dünyaya gelir. 22 Mart 1832, Weimar'da ölür. Goethe, ‘Fırtına ve Coşku’ (Sturm und Drang) döneminin en önemli temsilcilerindendir.

Şekil 1: Goethe

İncelemenin konusunu teşkil eden Goethe'nin 1774 yılında meydana getirdiği “Genç Werther'in Acıları” adlı eseri yazarın en tanınan eserlerinden biridir. Goethe'nin Almanca adı, “Die Leiden des jungen Werthers” olan, Genç Werther'in Acıları adlı mektup tarzındaki romanı, Werther adındaki genç bir hukuk stajyerinin, nişanlı bir bayan olan Lotte ile intiharına kadar devam eden aşkını anlatır. Genç Werther'in mektupları 4 Mayıs 1771'de başlayıp, 23 Aralık 1772'de sona erer. Werther'nin mektuplaştığı arkadaşı Willhelm onun acılarının da ortağıdır..

Şekil 2: Genç Werther'in Acıları Orijinal Baskı

Büyük kentten Wahlheim'e yerleşen bir gençtir Werther. Orada soylu bir ailenin güzel kızı olan Lotte'yle tanışır, ona âşık olur. Lotte, Albert adlı bir gençle nişanlıdır ve kısa bir süre sonra da Albert ile evlenecektir. Werther bu evlilikten sonra bir aile dostu olarak kalacaktır. Ancak Werther kendisine hâkim olamaz ve aşkını Lotte'ye itiraf eder. Lotte bir daha görüşmemeleri gerektiğini şu sözlerle Werther'e bildirir: “Bu son! Werther! Beni bir daha görmeyeceksiniz”. Werther bu acıya dayanamaz. Lotte'ye bir mektup yazar; “Bak Lotte! Bana ölümün sarhoşluğunu tarttıracak olan o soğuk ve korkunç kadehi elime alıyorum. Onu bana uzatan sensin, ben de almazlık etmiyorum. Hepsi hepsi böylelikle yaşamımdaki arzu ve isteklerimin hepsi gerçekleşti. Ölümün tunçtan kapısını bu kadar soğukkanlı, bu kadar sakın çalabilmek” diyen Werther, “Silahlar dolu. Saat on ikiyi vuruyor! Buraya kadarmış! Lotte! Lotte, hoşça kal! Hoş çakal!” sözleriyle de mektubunu ve yaşamını sonlandırıyor.³ Goethe, gerçekten de 1772 yılında hukuk stajını yapmak için Wetzlar'a gider. Bir arkadaşının nişanlısı olan Charlotte Buff isimdeki bir bayana âşık olur. Denilebilir ki,

² Gürsel Aytaç, “İnceleme Yöntemleri”, Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi, Say Yay., İstanbul 2003, s.97

³ Bkz., Johann Wolfgang Von Goethe, Genç Werther'in Acıları, Çev., Mahmure Kahraman, Türkiye İş Bankası Yay., 2011, s.116,124,125

bu eser, Goethe'nin hayatıyla doğrudan bağlantılıdır. Hatta Genç Werther, Goethe'nin ta kendisidir denilebilir.

Şekil 3: Charlotte Buff

Hasan Ali (Yücel), Goethe'yi bir kahraman, her manasıyla bir insan olarak değerlendirirken, bütün tezatların da onda toplandığını söylüyor. Hayata bağı ve itimadı zayıflamayan Goethe, bu sebepten: “Sıra geldi, insanlığın en derin ıstıraplarını çekti; hatta kendini öldürmemek için Werther’e kıymaya mecbur kaldı”⁴ diyor. Gerçekten de Goethe, kendi yaşadığı bir aşk hikâyesinden hareketle eserini oluşturmuştur. İçinde bulunduğu psikolojik durumdan kurtulmak için kahramanı Werther’i intihar ettirmiş, bu şekilde kendisini ölümden kurtarmış, fakat bir nesli intihar salgınından kurtaramamıştır. Eleştirilerin büyük bölümü birçok gencin Werther gibi sarı- mavi karışımı kıyafetler içinde intihara kalkması yönünde olmuştur. Gençler arasında Werther çok sevilir ve bir idol haline gelir. Roman "Werther - Fieber" (Werther salgını) diye bilinen bir fenomeni başlatmış, Avrupa’da birçok gencin Werther’in romanda betimlenen kıyafetlerini giymesine neden olmuştur... Özellikle gençler arasında Werther’i bir idol haline getiren bağımlılık derecesinde bir Werther hayranlığı baş göstermiştir. Hiçbir evde eksik olmayan meşhur Werther fincanı ve hatta Werther parfümünü de kapsayan bir Werther modası (sarı pantolon, sarı yelek, mavi ceket) başlamıştır. Kahve ve çay ibrikleri, bisküvi ambalajları ve çay kutuları, “Werther’in Acıları”ndan sahnelerle süslenmiştir.”⁵ Son olarak gösterimi 16 Eylül 2011 tarihinde yapılan “Goethe’nin İlk Aşkı” adlı film, Goethe’nin gençlik yıllarını ele alan bir film olarak dikkat çeker. Genç Werther’in Acıları adlı eserine ilham kaynağı olan bu yıllar, sanatkarın tanınmaya başladığı yıllardır.

Şekil 4 “Goethe’nin İlk Aşkı” filminden bir sahne

Mme de Stael “Edebiyata Dair” adlı eserinde Goethe ve eseri için önemli tespitler yapıyor. Ona göre, Almanların sahip oldukları en nefis eser Werther’dir ve bu eseri Almanlar, diğer dillerdeki şaheserlere karşı örnek olarak gösterebilirler. Stael, Goethe’nin Werther’de yapmak istediği şeyin, “ıstırap çeken bir varlığı”, “ümitsizliğin en son derecesine götüren acıları” tasvir etmek olduğunu belirtiyor. Tespitlerinde haklıdır. Werther’in uyandırdığı coşkunluk, bilhassa Almanya’da bu eserin millî karaktere uygun olmasından kaynaklanmıştır. Yani eser tam anlamıyla bir neslin ruhunu yansıtmaktadır. Stael’e göre “Onu Goethe yaratmamış, yalnız mevcut olanı tasvir

⁴ Hasan Âli, Goethe - Bir Dehanın Romanı, Remzi Kitaphanesi, İstanbul 1932, s.9

⁵ ([http://tr.wikipedia.org/wiki/Genc_Werther_\(kitap\)](http://tr.wikipedia.org/wiki/Genc_Werther_(kitap)))

etmesini bilmiştir. Werther, fazilet için, aklın zaruri olduğunu gösteren bir kitaptır.”⁶ Goethe, kendi dönemini yaşadığı trajik bir aşk hikâyesiyle bize veriyor. İçinde yaşadığı toplumu ve bu toplumun değerlerini çok iyi biliyor. Lotte, evliliğine bağlı kalmasaydı, eşi Albert’e değil önce kendisine ihanet etmiş olacaktı sonra da aile kurumuna. Dönemin anlayışı bu yöneydi. Goethe’nin satırlarında görülen renk ve ışık 123 yıl sonra Türk edebiyatında bir büyük yazarda görülecektir. O da bir nesil romanı yazacak, kendi ülkesindeki edebiyat ve matbuat âlemini ümitsiz bir aşkın eşliğinde sunacaktır. Bu yazar, Halit Ziya Uşaklıgil, eseri de *Mai ve Siyah*’tır. Hatta Werther ne kadar Goethe’yse, Ahmet Cemil de o kadar Halit Ziya’dır denilebilir.

Şekil: 5 Hali Ziya Uşaklıgil

Halit Ziya Uşaklıgil, İstanbul’da 1866 yılında doğar, yine İstanbul’da 1945 yılında vefat eder. Türk edebiyatında Batılı anlamdaki romanın ilk örneklerini vermiştir. *Mai ve Siyah* romanı, yazar, 1896-1897 tarihleri arasında Gümrük Genel Müdürü olarak İstanbul’a geldiği dönemde önce *Servet-i Fünun Mecmuasında* tefrika edilmiş, 1900 yılında da Alem Matbaası tarafından basılmıştır. Ahmet Hamdi Tanpınar, Halit Ziya’yı şu sözlerle değerlendiriyor: "Bizde asıl romancılık Halit Ziya ile başlar. Halit Ziya Uşaklıgil 'in eseri, bütün Edebiyat-ı Cedide romanı ve hikâyesi gibi, gerçek manası Namık Kemal mektebinden ve üslûbundan ayrılmak olan bu hareketin olgunluk merhalesini verir. Halit Ziya, yaradılıştan romancı idi. Vak'a icadı, şahsî yaratma gibi bu sanatın ilk plandaki vasıflarına sahipti. Onu anlamak için Türk romanını sıra ile okumalıdır. Kendinden önce derli toplu bir konuşmanın bile bulunmadığı denemelerden sonra, birdenbire onun sağlam yapılı romanlarına gelince, onun edebiyatımızda nasıl bir konak olduğu görülür, etrafını yakalamak için çırpınıyordu. Edebiyat-ı Cedide santimentalizmi, dargınlığı, ahlakî davranışı, her şey, bütün sanat ve üslup ihtiraslarıyla beraber bu eserdir. Hakikatte, *Mai ve Siyah*, Edebiyat-ı Cedide’nin teklifleri kadar protestolarıyla da devrini veren beyannamedir. Bu kitap için Türkiye’de nesli namına konuşan ilk eserdir denebilir.”⁷ Bu değerlendirmeden de anlaşılıyor ki, batılı manada roman tekniğine bağlı ilk romancımız Halit Ziya’dır. Onun *Mai ve Siyah* romanı ise bir nesil romanıdır. Araştırmacıların verdiği ortak hüküm bu eserin bir devrin olduğu kadar bir neslin beyannamesi niteliğinde olduğu yönündedir. Nitekim Prof. Dr. Mehmet Kaplan da eser hakkında, Prof. Dr. Ahmet Hamdi Tanpınar’ın değerlendirmesine benzer bir değerlendirme yapar: “*Servet-i Fünuncuların* edebi beyannamesi yoktur; fakat *Mai ve Siyah* romanı, bütünüyle edebi bir beyanname sayılabilir.”⁸ Halit Ziya, ölümünden bir yıl önce Suut Kemal Yetkin’e bir mektup gönderir.⁹ Bu mektupta romana başlayışı, roman okuyuşu, roman anlayışı ve romanlarının özellikleriyle ilgili bilgileri bulmak mümkündür. *Mai ve Siyah* romanı ile ilgili olarak da yazar, şunları yazar: “Her şeyden evvel bu hikâye, matbuat, edebiyat ve şiir hayatına aitti. Yakından

⁶ Mme de Stael, *Edebiyata Dair*, Çev., Safiye ve Vahdi Hatay, MEB Yay., Ankara 1952, s.289-292

⁷ Ahmet Hamdi Tanpınar, "Halit Ziya Uşaklıgil", *Edebiyat Üzerine Makaleler*, Dergâh Yay., İst. 1977, s.275- 279

⁸ Mehmet Kaplan, Halit Ziya Uşaklıgil, *Türk Edebiyatı Üzerinde Araştırmalar II*, Dergâh Yay., İst.1987, s.171

⁹ Profesör Suut Kemal Yetkin’e, Yeşilköy 19/08/1943. Bu mektup ayrıca *Ulus Gazetesinde* 5 Eylül 1943’te yayımlanmıştır. Ayrıca bkz., Nihat Sami Banarlı, *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*, C.2, İstanbul 1987, s.1052

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 7/1 Winter 2012

müşâhedeler üzerine vücuda gelmiş bir vesika hükmünde idi. Birçok eşhas Bâbîâli caddesinde her gün görülenlere temâmîle benzerdi. Sonra asıl hikâyenin kahramanı Ahmet Cemil, şiir mefkûresinin bir timsâli idi. Eserde baştan sona kadar bir hayal, bir şiir havası vardı. Lisan; pek yüklü pek şatafatlı olmakla beraber, bütün yeniliklerle roman nev'i için muvaffâk gibi telâkki olundu. Ben bunu bilerek düşünerek, evvelden karar vererek yapmış değilim...”¹⁰

Halit Ziya, İzmir'den İstanbul'a geldiği zaman yazmış olduğu eserine kendi tecrübelerini hatta gerçek kişileri de yerleştirmiştir : “Daha İzmir'de iken Muallim Naci'yi şiddetle tenkit eden Halit Ziya, bu muhalefeti Mai ve Siyah romanında da devam ettirmiştir. Mai ve Siyah romanında Ahmet Cemil'in karşısında bulunan Raci, Muallim Naci'yi temsil eder.”¹¹ Görüldüğü gibi her iki eserin tali kahramanları da gerçeğe uygundur. Örneğin Goethe'nin en yakın arkadaşı Jerusalem, Goethe'ye ilham kaynağı olmuş, Werther'in mektuplaştığı arkadaşı Willhelm'in bir roman kahramanı olarak şekillenmesini sağlamıştır.

“Goethe, Genç Werther'in Acıları adlı eserini 1774 yılında yani 18.Yüzyılın ikinci yarısında, Halit Ziya ise 1887 yılında yani 19. Yüzyılın ikinci yarısında oluşturuyor. Arada tam 123 yıl vardır. Goethe, Ahmet Cemil'den haberdar olamadı belki ama Ahmet Cemil, Goethe'yi okuyor. Arkadaşı Hüseyin Nazmi'nin getirdiği kitapları okuyup değerlendirmeye karar veriyorlar. Sanat sahibi olmak için usta sanatkarları okuyarak sırlarını tahlil etmek istiyorlar: “Goethe'ye, Schiller'e, Milton'a, Yung'a, Myron'a, Hugo'ya, Musset'ye Lamartine'e kadar geldiler; o vakit bu alemin lezâizle mest olarak, uzun, pek uzun bir müddet kalmak lazım geleceği nazarlarında taayyün etti. O şiir ummanı içine daldılar.”¹²

Hem Mai ve Siyah'ta hem Genç Werther'in Acıları'nda kuvvetle hissedilen hayal kırıklığı ortak noktalardan bir diğeridir. “Mai ve Siyah kahramanı Ahmet Cemil'in en büyük hayali: “Kitapçı Faiz Efendi'ye bir ceride imtiyazı aldırtıyor, kendisi başmuharrir oluyor. Hüseyin Nazmi'yi beraberine alıyor, beheri beş liralık hisse senetleri çıkarıyor, bir matbaa açıyor, hisseler hasıl olacak temettüleriyle yavaş yavaş imha ediliyor, matbaa Ahmet Cemil'e münhasır kalıyor. Babialî Caddesinin bir münasip yerinde, meselâ Sirkeci'de, Dörtüol ağzında, köşelerden birine zarif – zihninde resmi bile çizili idi- bir daire; küçük bir araba, tek atlı. Ziyade tantanaya ne lüzum var? O vakit gözlük de takacak. Gözlüğe bilhassa ehemmiyet veriyordu.”¹³ Ahmet Cemil'in hayal kırıklığı, sadece psikolojik yapısından kaynaklanmıyor. Yani alıngan ve teessüre meyilli olmasının yanında yapmak istediklerini gerçekleştirememesi, başarısız olması belki daha çok etkili oluyor. Cemil Yener, bu konuda şunları yazar: “Şiir defterini okurken, sevdiği kızla beraber, bütün şiir meraklılarını hayran ederek kendinden geçiren şairin, ertesi gün gazetelerde çıkan methiyeler yanında, kendisini hasetle adım adım takip eden Raci'nin alaylı bir makalesini görünce duyduğu teessür, ümitleri mahvolan, bütün gayretleri heder olan bir adamın teessürüne benzer.”¹⁴ Görüldüğü gibi Ahmet Cemil, adeta bu sukut-ı hayal'in yani bu hayal kırıklığının adamıdır.

Goethe'nin eseri daha çok aşk merkezlidir. Aşkına kavuşamayan Werther, hayal kırıklığını en yoğun şekilde yaşıyor. Ama o, Ahmet Cemil gibi hayatta başarısız olmayı o kadar önemsemiyor. Çünkü ümitsiz aşkı acılarının nedenidir. Zaten sonunda da intihar ediyor. Ahmet Cemil, yaşadığı hayal kırıklığını mai bir gecede kurduğu hayallerin, siyah bir gecede sona ermesini şu satırlarda izah ediyor: “Birden, bu siyah gecenin karşısında aklına bir başka gecenin hatırası geldi. Ta hulya hayatının başlangıcında, ümitlerinin incilası zamanında Tepebaşı Bahçesi'nde Haliç'e bakarak seyrettiği mai gece ile o bârân-ı elması tahattur etti. Gözlerinin önünde o mai gece ile bu siyah gece tekabül etti: Mai ve siyah. Ah! Biçare hırpalanmış, ezilmiş hayat!.. Mai bir gece

¹⁰ Ayrıntı bilgi için, bkz., Ahmet Kabaklı, Türk Edebiyatı, C.1, İstanbul 2002, s.295

¹¹ Mehmet Kaplan, Mai ve Siyah Romanının Üslubu Hakkında, Türk Edebiyatı Üzerinde Araştırmalar I, Dergah Yay., İstanbul 1992, s.442

¹² Halit Ziya Uşaklıgil, Mai ve Siyah, Haz., Enfel Doğan, Özgür Yay., İstanbul 2011, s.63

¹³ Age., s.88,89

¹⁴ Cemil Yener, Bir Romancının Dünyası ve Romanlarındaki Dünya, İstanbul 1959, s.52

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 7/1 Winter 2012

ile siyah bir gece arasında geçen şu nasipsiz, bahtsız ömür!.. Bir bârân-ı elmas altında inkişaf ederek şimdi bir bârân-ı dürr-i siyahın altında gömülen o emel çiçekleri!..”¹⁵ Aslında pasif bir kişidir Ahmet Cemil. Aşkını kendi içinde yaşar, sevdiği kıza açılmaz. Öte yandan Werther daha gergin bir yapıya sahiptir. Devrin şartlarının izin verdiği oranda aşkını Lotte’ye açıklamaktan kaçınmayacaktır. Fakat Lotte bu aşka istese de karşılık veremez. Zira o yıllarda sadakat hala büyük bir erdemdir. Mai ve Siyah’da aşka teşebbüs kadındadır. Lâmia, Ahmet Cemil’den daha cesurdur. Genç Werther’de ise teşebbüs erkekten gelir. Şüphesiz her iki eserde de toplumsal kurallar geçerlidir. Genel olarak “Halit Ziya’nın erkek kahramanlarının hepsi, kendisi gibi, melâle düşkün insanlardır.”¹⁶ Prof. Dr. Önder Göçgün’e göre Ahmet Cemil’in aşkı platoniktir: "Halit Ziya Bey'in, Fikret'in, Cenab 'ın ve diğer Servet-i Fünûncuların karakteristik özelliklerini şahsında toplayan ve bu hüviyetiyle onların romandaki açık bir temsilcisi olarak görebileceğimiz Ahmet Cemil'in aşkı da, bu anlayışa paralel olarak "şehevî-sensual" değil; tamamıyla "hissî-platonik" bir hüviyet arz eder.”¹⁷ Emelleri gerçekleşmeyen, sevdiği insanın bir başka kişiyle evleneceğini öğrenen Ahmet Cemil, bir karar aşamasındadır: “Evet, bir karar hamlesi, yalnız bir küçük hareket, nasipsiz geçen hayatı ile şu faydasız vücut arasında bu denizin bütün siyah tabakalarını bir set silsilesi gibi bırakarak ta şu ummanın bir türlü sonu bulunamayan derinliklerine kadar inecekti. Birdenbire silkindi...Ta yanı başında bir ses: - Cemil, niçin karanlıkta oturuyorsun? diyordu!..”¹⁸ Ahmet Cemil’i mutlak bir intihardan annesinin sesi ve varlığı kurtarır. Eğer Ahmet Cemil, “...mevcudiyetini daha kuvvetle çeken bu sese uyararak” annesini takip etmeseydi mutlaka “kendisini çekip almak isteyen ademin” yani yokluğun içinde kaybolacaktı. İntihar tek tanrılı dinlerin yasakladığı ve büyük günahlardan saydığı bir durum. Dolayısıyla Halit Ziya, içinde yaşadığı toplumun inancına bağlı olarak kahramanını öldürmüyor. Ancak Ahmet Cemil kendi yazdığı eserini ateşe atarak kendini eserinde öldürüyor. Hem: “Halit Ziya’nın romanlarında intihar yalnızca umutsuzluk işareti değil, Türk romanında bireyin doğuşunun, bir insan yaşamında alınabilecek son karara kadar gitmesidir. İntihar etmeyen, edemeyen Ahmet Cemil’in durumuna gelince, Michel Crouzet’nin Manette Salomon’da ressam Cariolis’in bütün tablolarını yaktığı pasaj için kullandığı “estetik intihar” fikrini bulabiliriz. Halit Ziya, Hikâye’de Manette Salomon’un bu pasajının başarısını işaret ederken “Romantik”lerin yazdığı intihar sahnelerinden daha sarsıcı ve kuvvetli olduğunu söyler.¹⁹ Goethe ise eserinde kahramanını öldürme yolunu hem de kilisenin bütün eleştirilerine rağmen seçer. Belki de maksadı kendisini umutsuz bir aşktan kurtarmaktır. Bunun için kendisi yerine kahramanını intihar ettirir.

Her iki eserde de renkler çok önemli bir yer taşıyor. Adeta eserlerin yan anlamlarını bu renkler veriyor denebilir: “Siyah: Batı kültüründe ölüm ve matem rengidir. Aynı zamanda aristokrasinin ve resmiyetin rengidir. Mavi ve siyah yan yana kullanılırsa kaosu çağrıştırır. Bilim-kurgu ve fantastik filmlere baktığımızda genellikle mavi ve siyah renklerin geniş yüzeyler halinde kullanıldığını görürüz. Mavi: Huzur, gizemli bir derinlik etkisine sahiptir. Özgürlük ve sonsuzluk mavinin temel soyut algısıdır. Somut olarak her halde akla gelen ilk şey deniz ve gökyüzüdür. Mavi kırmızının karşıtıdır. Kırmızı nasıl ki tansiyonu yükseltiyorsa mavi de bir o derecede düşürür. İnsanı sakinleştirir. Kişilik özelliklerine baktığımızda mavi, anlayışlı, uyumlu, sakin, güvenilir, hoşgörülü, dengeli insanların rengidir. Sarı: Enerjinin yanı sıra dökülen sarı yapraklardan dolayı sonbaharı ve hüznü de taşır. İki yönlü bir çağrışıma neden olduğu için manik-depresif hastaların

¹⁵ Halit Ziya Uşaklıgil, Mai ve Siyah, Haz., Enfel Doğan, Özgür Yay., İstanbul 2011, s.398

¹⁶ Cemil Yener, Bir Romancının Dünyası ve Romanlarındaki Dünya, İstanbul 1959, s.79

¹⁷ Önder Göçgün, "Halit Ziya Uşaklıgil'in Mai ve Siyah Romanının Tipolojik Tasnif Açısından Değerlendirilmesi", Türk Dili Dergisi, T.D.K. Yay., Ocak 1996, Sayı: 529, s.134 -154

¹⁸ Halit Ziya Uşaklıgil, Mai ve Siyah, Haz., Enfel Doğan, Özgür Yay., İstanbul 2011, s.399, 400

¹⁹ Gül Mete Yuva, Modern Türk Edebiyatının Fransız Kaynakları, YKY, İstanbul 2011, s.319; bkz, Halit Ziya Uşaklıgil, Hikâye, Haz., Nur Gürani Aslan, Yapı Kredi Yay., İstanbul 1998, s.126

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 7/1 Winter 2012

rengidir. Bu insanlar bir gün neşeli kabına sığmayan diğer gün mutsuz ve içine kapanıktır.²⁰ Mai ve Siyah'ta hayal - hakikat tezatını mavi ve siyah renkleri verirken, Genç Werther'in Acılarında Werther'in giysilerinin yani sarı pantolon, sarı yelek, mavi ceketin Werther'in seviçten hüzne varan yer yer depresif ruh durumunu yansıttığı görülüyor.

Sonuç

Roman olan veya olabilir olanı anlatan bir türdür. Ya da roman, Namık Kemal'in ifadesiyle, "güzeran eden veya güzeran etmesi mümkün olanı" anlatır. Buna göre romanlardaki hayatlar her an karşımıza çıkabilecek hayatlardır. Yani yaşanmış ya da yaşanması mümkün hayatlar. Belki de edebî eserlerdeki kahramanlar biraz da yazarın kendisidir. "Madame Bovary benim" diyen Gustave Flaubert gibi Goethe de biraz Genç Werther'dir. Belki Mai ve Siyah'taki Ahmet Cemil aslında Halit Ziya'nın kendisidir. Bazı romanlar bütün bir neslin duyuş tarzını yansıtır. Nitekim Mai ve Siyah Türk edebiyatında Servet-i Fünûn döneminin, Goethe'nin Genç Werther'in Acıları ise Sturm Drang- romantik akımının romanı olarak bilinir. Her iki roman da sosyolojik olarak toplumu etkilemiştir. İnsanlar üzerinde derin tesir uyandırmıştır.

Daha çok Fransız edebiyatıyla haşır neşir olan Servet-i Fünun edebiyatı Alman edebiyatıyla bu yıllarda pek ilgilenmiyor görünüyor. Bununla birlikte Mai ve Siyah'tan tam 123 sene önce yazılmış ve artık klasikleşmiş bir eserden Halit Ziya'nın haberdar olmaması mümkün değildir. Kaldı ki, Ahmet Cemil ve arkadaşları Goethe, Schiller gibi romantik sanatkarları da biliyor ve okuyorlar. Yine Mai ve Siyah'ta cemiyet aşk meselesinden daha önemliyen yani aşk ikinci planda kalan önemli bir meseleyken, Genç Werther'de aşk meselesi merkezde yer alıyor. Hatta onun etrafında eser oluşuyor. Aşkta teşebbüskar davranan kişi Mai ve Siyah'ta Lamia, Genç Werther'in acılarında Werther'dir. Hayal kırıklığı her iki eserde de vardır. Ancak Werther'in acıları intiharla sonuçlanır. Goethe belki de kendi başından geçmiş böyle bir aşk hikâyesini kendisiyle özdeşleşebilecek bir kahramanı öldürerek bir şey yapmak istiyordu o da kendi aşk acısından kurtulmak. Ama yazar, toplumu intihar salgınından kurtaramaz. Ahmet Cemil'in durumuysa biraz farklıdır. Duyuş tarzı Romantik olan Ahmet Cemil, isteklerine ulaşamayınca hayal kırıklığına (sukût-ı hayale) uğrar ve tüm hayallerini bağladığı eserini ateşe atar. Bu bir çeşit intihardır. Belki de annesi olmasa Ahmet Cemil de intihar edecektir.

Her iki eserde de kahramanların yaşadıkları hayal kırıklığı ve ağırlıklı olarak duyulan romantik bakış açısı dikkat çekmektedir. Her iki genç de içe kapalı, romantik tiplerdir. Ancak Ahmet Cemil romantik olsa da yazar, onu gerçeklerle dolu bir dünyada ele almaktadır. Çatışma bu noktada gerçekleşmektedir. Yazar, bir neslin sanat anlayışını da ortaya koyarak, temsilcisini Servet-i Fünun neslinin bütün duyuş ve düşünüşüyle donatıp canlandırmaktadır. Genç Werther de içinde yaşadığı toplumun bütün nitelikleriyle donanmıştır.

Ahmet Cemil ve Werther dönemlerine de etki ediyor ve bir moda akımı da yaratıyorlar. Gençler bu kahramanlar gibi giyiniyor, saçlarını tarıyor, alışkanlıklarını benimsiyor. Ahmet Cemil uzun saçlı ve sarışındır. Bu saç modeli, devrin gençlerinin saç modellerini de etkiler. "Tuvalet Masasından" adlı seri yazıları olan Halit Ziya'nın erkek modasıyla da ilgilendiği anlaşılmaktadır. Dikkat çeken bir durum da her iki eserde de renklerin ayrı bir anlam taşıyor olmasıdır. Eserlerdeki renkler mai yani mavi, siyah ve sarıdır. Bu üç rengin de anlamları dikkat çekicidir. Mai ve Siyah romanında mai yani mavi renk hayalleri, siyah ise hayatın gerçekleri karşısında yaşanan hayal kırıklığını temsil eder. Zaten eser bu hayal ve hakikat tezatını en iyi şekilde vermektedir. Genç Werther'de Werther'in giydiği mavi ve sarı renkli giysi ise sarı pantolon, sarı yelek ve mavi ceketten oluşur. İntihar vak'alarında gençler bu giysiyle hayatlarına son verir. Yine hayalin simgesi mavi ve bir nevi ruh hastalığının ipuçlarını taşıyan sarı renk dikkat çekiyor. Her iki eser de kendi

²⁰ <http://www.resimkalemi.com/renk/7825-renk-ve-almi-psikolojisi.html>

nesillerini etkilemiş birer nesil romanıdır. Halit Ziya biraz Ahmet Cemil, Goethe Werther'dir. Yazarların yaşamlarıyla eserleri arasında bir bağ olduğu hissediliyor.

Roman türü, okuru hâlâ etkileyen önemli bir türdür. Bazı romanlar, yazarlarının gerçek ya da gerçeğe yakın hayatlarından yola çıkılarak oluşturulur. Mai ve Siyah, Genç Werther'in Acıları, Kamelyalı Kadın, Madame Bovary vs. gibi. O zaman roman, sadece sokakta gezdirilen bir ayna olmaktan çıkar. Hayatın ta kendisi haline dönüşür. Örneğin siz de "bir gün bir roman okudum ve hayatım değişti" diyenlerden olabilirsiniz ya da: "Söz gelişi bizler de hayatımızın birçok aşamasında roman okumaya devam ederiz, ancak bizi, hayatımızı yapacak kadar derinden etkileyen, hayatımızı değiştiren hemen hiçbir romanla karşılaşmamışızdır"²¹ diyenlerden de olabilirsiniz. O halde hayat mı, roman mı hangisi bütünüyle gerçek ya da hayaldir? Belki buna okurun karar vermesi en doğru hareket olacaktır.

KAYNAKÇA

- AYTAÇ Gürsel, Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi, Say Yay., İstanbul 2003
- BANARLI Nihat Sami, Resimli Türk Edebiyatı Tarihi, C.2, İstanbul 1987
- ÇIKLA Selçuk, Romanda Kurmaca ve Gerçeklik, Hece Aylık Edebiyat Dergisi Yıl 6, S.65, 66, 67 Mayıs/ Haziran/ Temmuz
- GOETHE Johann Wolfgang Von, Genç Werther'in Acıları, Çev., Mahmure Kahraman, Türkiye İş Bankası Yay., 2011
- GÖÇGÜN Önder, "Halit Ziya Uşaklıgil'in Mai ve Siyah Romanının Tipolojik Tasnif Açısından Değerlendirilmesi", Türk Dili Dergisi, T.D.K. Yay., Ocak 1996, Sayı: 529
- Hasan Âli, Goethe - Bir Dehanın Romanı, Remzi Kitaphanesi, İstanbul 1932
- KABAKLI Ahmet, Türk Edebiyatı, C.1, İstanbul 2002, s.295
- KAPLAN Mehmet, Halit Ziya Uşaklıgil, Türk Edebiyatı Üzerinde Araştırmalar II, Dergâh Yay., İst.1987
- KAPLAN Mehmet, Mai ve Siyah Romanının Üslubu Hakkında, Türk Edebiyatı Üzerinde Araştırmalar I, Dergah Yay., İstanbul 1992
- Mme de Stael, Edebiyata Dair, Çev., Safiye ve Vahdi Hatay, MEB Yay., Ankara 1952
- ROUSSEAU M. Andre -Pichois, Claude, Karşılaştırmalı Edebiyat, (Çev., Mehmet Yazgan), MEB Yay., İstanbul 1994
- TANPINAR Ahmet Hamdi, "Halit Ziya Uşaklıgil", Edebiyat Üzerine Makaleler, Dergâh Yay., İst. 1977
- UŞAKLIGİL Halit Ziya, Mai ve Siyah, Haz., Enfel Doğan, Özgür Yay., İstanbul 2011
- UŞAKLIGİL Halit Ziya, Hikâye, Haz., Nur Gürani Aslan, Yapı Kredi Yay., İstanbul 1998
- YENER Cemil, Bir Romancının Dünyası Ve Romanlarındaki Dünya, İstanbul 1959
- YUVA Gül Mete, Modern Türk Edebiyatının Fransız Kaynakları, YKY, İstanbul, 2011

²¹ Selçuk Çıkla, Romanda Kurmaca ve Gerçeklik, Hece Aylık Edebiyat Dergisi Yıl 6, S.65,66,67 Mayıs/ Haziran/ Temmuz 2002, s.119

İnternet Adresleri:

<http://www.resimkalemi.com/renk/7825-renk-ve-algi-psikolojisi.html>

[http://tr.wikipedia.org/wiki/Genc_Werther_\(kitap\)](http://tr.wikipedia.org/wiki/Genc_Werther_(kitap)).